

Έρ. Ίψεν-Γιάννης Γαβριήλ Μπόρκμαν. Παραστάσεις επαγγελματικής σχολής Θεάτρου.
 Ο Γιάννης Γαβριήλ Μπόρκμαν έχει ζωηρές ομοιότητες με τον αρχιτέκτονα Σόλνες. Είναι κι' αυτός ο «άνωτερος» άνθρωπος που ξένος από κάθε συναίσθημα ταπεινοφροσύνης θέλει να φτάσει μόνος του με τις δικές του αποκλειστικά δυνάμεις ως το τέλος. Μεγάλη ή αξίωσή του και γι' αυτό μπορεί να πεθαίνει δείχνοντάς μας ως την τελευταία του στιγμή τη δυνατή του θέληση, μια θέληση όμως που δεν φωτίστηκε από τίποτ' άλλο έξω από μια πίστη στον εαυτό του και σ' ένα έργο γιγάντιο μ' όχι και πολύ άνθρωπινο. Ανδρισμό έχει ο Μπόρκμαν όπως και κάθε τύπος που βάζει τον εαυτό του υπηρέτη μιας αποστολής που για χατήρι της θυσιάζει τη ζωή, μ' κάθε τέτοια θέληση δεν μ'ας εμπνέει. Θυμαστική ή θέληση μ'α και αξιολύτητά της άμα τύχει και δεν είναι φωτισμένη από κάτι ανώτερο από μια πίστη αιώνια που σαν άτιμητο πετράδι λαμποκοπά μέσα στους αιώνες.

Πεθαίνει πριν τελειώσει το έργο του, μ'α το έργο του δεν θ'α το τελείωσε ποτέ. Αν μέσα στην ψυχή του εκτός από τη δυνατή θέληση δεν άνθιζε και κάτι βαθύτερο ανθρώπινο τότες κι' αν ακόμα δεν τον έπιαναν κι' αν πρόφταναν να πραγματοποιήσει τα τολμηρά του σχέδια, κι' αν έβλεπε πώς το χρυσάφι έβγαίνει από τη γη για να πλουτίσει τους ανθρώπους και πάλι ούτε μ'α στιγμή δεν θ'α πίστευε πώς έκαμε, πώς πραγματοποίησε, πώς τελείωσε έργο. Θ'άβλεπε πώς δεν είχε προχωρήσει ούτε βήμα, θ'άβλεπε πώς σπατάλισε άδικα έναν ανδρισμό και τότες θ'άρχιζε ένα καινούργιο δράμα μέσα του. Ο δυνατός άν-

θρωπος, ο άντρας ο αλύγιστος δεν είναι το πάν. Ανδρισμό ανώτερο είχε κι' ο Χριστός, κι' αυτός έβαζε την αποστολή πάνω απ' όλα και το κήρυγμά του έκανε ανθρώπους ν' άνθηθούσαν τα σπύτια τους κι' ύποχρέωσε τον άντρα να ξεχάσει τη γυναίκα του, τον πατέρα τα παιδιά του, τον άδερφό την άδερφή, το γιό τη μάνα και μαζί μ' αυτούς και κάθε αγαθό.

Αυτός πρώτος και μαζί μ' αυτόν οι μαθητές του θυσιάσαν όλα για χατήρι της άποστολής. Θέληση υπάρχει κι' εδώ την πιο έντονη και στην πιο ανώτερη μορφή της μ'α θέληση που θεμελιώνει έργο και θεμελιώνει έργο κανείς αν χαρίσει την εύτυχία την αιώνια έστω και σ'ε μια μονάχα ψυχή. Και ο θάνατος του εργάτη τέτοιου έργου είναι θάνατος ήρωας, θάνατος γλυκός, που έρχεται σαν άλλαγή ζωής. Κανένας φόβος την τελευταία στιγμή ν'α νοιώσει ο χριστιανός μάρτυρας το παγωμένο χέρι που έσφιξε την καρδιά του Μπόρκμαν. Αξιολύπητος ο Μπόρκμαν όχι γιατί θυσιάσε μ'α αγάπη που του προσφέρθηκε στη ζωή του αλλά γιατί την θυσιάσε στο βωμό κάποιας κατώτερης αποστολής, στον ακράτητο, έγωισμό στην άμυαλη έμπιστοσύνη, στην παντοδυναμία του μυαλού του, στην προσπάθεια ενός λύκου.

Γιατί ο Μπόρκμαν κι' όταν διεύθυνε την τράπεζα ήταν λύκος, και στη φυλακή ήταν λύκος και τα όχθια χρόνια της κλεισούρας του μέσα στο δωμάτιό του ήταν πάλι λύκος και σαν λύκος πεθαίνει χωρίς ν'α μπορεί ν'α λευτερωθεί από τις άλυσσίδες του, χωρίς ν'α άντίζει στον καθαρόν άέρα, χωρίς ν'α μπορεί μ'ε θυμασμό ν'α σταθεί μέσα στη φύση και ν'α μωρέσει ν' άντικρούσει λίγο το Θεό.

Το δράμα του είναι ότι σ' όλη του τη ζωή δεν είδε θεού πρόσωπο. Και το δράμα τουτο μονάχα σ'ε τόσο τραγικό τέλος μπορούσε ν'α τον σπρώξει. Ήταν πολύ φτωχό το ιδανικό του και για τουτο ή φυλακισή του, ή άποτυχία των σχεδίων του, ή σιτίαση της γυναίκας του, του φάνηκαν χτυπήματα φοβερά.

Το μόνο που του γλυκαίνει την ύπαρξή του είναι μ'α βαθύτερη καλοπιστία. Στη συνείδησή του δεν είναι ένοχος καμμιάς κακής πράξης όσο κι' αν ο νόμος της πατρίδας του έβεβαίωσε πώς ο Μπόρκμαν είχε διαπράξει αξιόποινη πράξη και τον είχε καταδικάσει. Ο Μπόρκμαν ξεπερνούσε το γράμμα του νόμου, ήξερε τα έλατήρια της πράξης του, ήξερε πώς βρίσκονταν μ'ε καθαρή συνείδηση πώς δεν ήταν κλέφτης. Τουτο στάθηκε ή μοναχή παρηγοριά του. Η κατάδικη δεν τον άφάνισε, τον άφάνισε ο εαυτός του, ή τελική αυτοκατάδικη του. Όταν θέλησε ν'α σταθεί μέσα στη φύση είδε πόσο του ήταν ξένη τόσο ήταν άνίκανος ν'α θαυμάσει. Και για μ'α στιγμή στέκεται μεταξύ του σπιτιού του και της καθαρής φύσης. Ούτε μπρός ούτε πίσω. Βλέπει όλη την περασμένη ζωή του με τρόμο κι' άρνείται ν'α ξαναμει στο σπίτι του. Η ζωή του σπιτιού του, όλο το χτέες του τον παγώνει. Μ'α υπάρχει τώρα καιρός για ένα αύριο; Βρίσκεται σ'ε τραγικό άδιέξοδο. Δοκιμάζει ν'α προχωρήσει μ'α καμμιά θεικιά χάρη δεν του φωτίζει το δρόμο και νομίζει πώς θ'α ξαναρχίσει μ'α ζωή γυρίζοντας στην αγάπη της Έλλα Ρεντάιμ. Μ'α

γελιέται. Είναι και οι δυό τους συντρίμια μ'ε δυνατής θέλησης που δεν φωτίστηκαν ποτές από Θεό. Είναι ένα θύμα μ'ε ανάγκης ο Μπόρκμαν κι' ο Ίψεν νοιώθει ολίγο βαθύ σ'ε όλα αυτά τα θύματα που όσο κι' αν φανονται δυνατοί βρίσκουν την άμαρτία στο δρόμο τους και τελικά συντρίβονται κάτι που δεν γίνεται ίσως στους άδύνατους που βρίσκουν κάποτε τη γαλήνη και την άθωότη.

Αξιολύπητοι οι πρώτοι και μακάριοι οι δεύτεροι. Το έγω του στο όποιο θυσιάσε όλα και όλους είναι ανώτερο κι' απ' αυτήν την άποστολή του γιατί στο βάθος ή ύλακοή του στη φωνή του έργου του είναι πιοτερο άτομική ικανοποίηση παρά θυσία. Η Έλλα το καταλαβαίνει αυτό. Διαισθάνεται πώς ή άποστολή του δεν είναι από κείνες που έπιβάλουν τις θυσιές και που τις κάνουν και σεβαστές. Κι' ή βαρεία κατηγορία της είναι πώς ο Μπόρκμαν έκαμε ένα έγκλημα βαθύτερο, ψυχικότερο, μ'α μουσική άμαρτία απ' αυτές που μιλά ή Γραφή και που δε βρίσκουν εξαγνισμό. Ψηλότερα στάθηκε αυτή που έμεινε στην πίστη της και δεν δέχτηκε τον Χίνκελ στον όποιο θέλησε ν'α θυσιάσει ο Μπόρκμαν. Βρίσκεται τραγικά αντιμετώπιση με την άδερφή της που είναι κι' αυτή θύμα του Μπόρκμαν όσο κι' αν ο πόνο της έχει άλλοιώτικες άφορμές. Τραγικότερα συντρίματα βλέπει ο Μπόρκμαν και για τουτο δεν μπορεί ν'αει ούτε το περήφανο τέλος του Σόλνες. Σπατάλισε ενεργητικότητα, προχώρησε, κουράστηκε μ'α όλα στάθηκαν άνωφελα. Δεν υπήρχε ούτε λίγο φώς. Η γυναίκα του του το λέει καθαρά και άσπληχνα «Είσαι νεκρός». Κανείς δ'ε γελιέται πιά. Κανένας ζωντανός άνθρωπος, ούτε αυτό το

παιδί του δεν μπορεί να σταθεί δίπλα του. Συντροφος στις τραγικές ώρες της μοναξιάς του είναι μονάχα ο Γουλιέλμος Φόλταλ, νατάγιο της ζωής, συγγραφέας ενός δράματος που δεν παίχτηκε και που ούτε θα παιχθεί. 'Ωστόσο ο Φόλταλ είναι μιό ψυχή. Κανένα παγωμένο χέρι δεν θα τοῦ σφίξει την καρδιά. Είναι ο αδύνατος στη ζωή, ο πτωχός τῷ πνεύματι, αυτός που ἂν και ἔχασε ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Μπόρχμαν και τις τελευταίες του οικονομίες στο παιχνίδι τοῦ τραπέζιτη, δὲν μνησικακεῖ. Μπορεῖ και συγχωρεῖ και συντροφεύει τὸν Γιάννη Γαβριήλ ὄχι βέβαια γιατί ὁ γιός του δίδαξε λίγο την κόρη του τῆ Φρίντα, ἀλλά γιατί είναι ταπεινός τύπος, πλεγμένος μέσα στο ὄνειρο, δειλός πάντα και γλυκύτατος και θαυμαστής στο βάθος τοῦ Μπόρχμαν κι' ἱκανός νά πληγωθεῖ ἑλατρά ἀπὸ τῆ φυγή της Φρίντας. Τὸν ἀναποδογριζέει τὸ ἔλκυθρο μὰ τὸν πληγώνει ξὼ τέσσα. Δὲν ἀδιαφορεῖ, είναι γιομάτος τρυφερότητα. Μὰ ὁ Μπόρχμαν; Αὐτὸς ὄλο και προχωρεῖ πρὸς τὸ χάος. Οὔτε τὸ μυαλό ἐνίκησε οὔτε και ἡ καρδιά. 'Απὸ παντοῦ ξεπετᾶ ἡ καταδίκη. Τὸν τυλίγει και τὸν σφίγγει ἡ παγωνιά.

Στὸ βάθος φεύγει κανείς πληγωμένος ἀπὸ τὴν παράσταση. Μένει τὸ θεῖο φῶς. 'Η θέληση τοῦ Μπόρχμαν πύζει τῆς ψυχῆς μας. Είναι μιό παγωνιά. Οὔτε τόση δά φλόγα νά μᾶς ζεσταίνει. 'Αλλοίμονο μὲ δυσκολία πέρνομε και τὴν ἀναπνοή μας. Είναι μιό θέληση που μᾶς πύγει, μιό δύναμη που δὲν μπορούμε ν' ἀγαπήσουμε.

εἶναι κάτι που περνᾶ και τελειώνει. «δι' ἑλέου και φόβου» και σκοτώνει κάθε χαρά.

'Η σκηνοθεσία ὀφειλομένη σὶόν κ. Φ. Πολίτη πολὺ καλὴ κ' ἐπιμελημένη. Φυσικὰ τέττα ἔργα θέλοντο και τοὺς κατ'ἀλλήλους και τὴς ὄμιλους κάποιο ἐρμηνευτῆς τους. 'Η κ. Γραψίου πολὺ καλὴ, μὲ ταλέντο, θερμὴ φωνὴ και συγκρατημένο παίξιμο, ὁ κ. Εὐθυμίου πάρα πολὺ καλὸς πλησίασε μιό λαμπρὴ ἀπόδοση τοῦ Φόλταλ. 'Επίσης ἡ δνίς Σταυρίδου παρουσίασε μοναδικὴ ἐξέλιξη καθὼς και ἡ δνίς Σαγιάνου ἔδωσε μ' εὐσυνειδησία τὸν τίτλο Βαρὸ τρετῖο σήκωσε στοὺς ὄμιλους του ὁ κ. Χατζηπέτρος. Μὰ τὸ σήκωσε ὄσο κι' ἂν στο δρόμο λύγιζε που και που. Κάπου ἔφτασε και τοῦτο είναι παρήγορο. 'Ο ρόλος τοῦ Μπόρχμαν δὲν είναι τυχαῖος. Γιὰ σκεφθῆτε το καλά. 'Η μετάφραση κατωμένη ἀπὸ τὸ Γιώργη Πολίτη σὲ ἀγνή δημοτικὴ είναι ἀπὸ τις λίγες μεταφράσεις που ἔχει δεῖ τὸ Ἑλληνικὸ Θέατρο.

Γιὰ τὴν πριγκίπισσα Μαλέν δὲν γράφω γιατί δὲν μπόρεσα νὰ παρακολουθήσω τὴν παράσταση.

Κ. ΜΠΑΣΤΙΑΣ